

(1)

יִשְׂרָאֵל: ^דכד כִּי־אֹרִישׁ גּוֹיִם מִפְּנֵיךָ →
 וְהִרְחַבְתִּי אֶת־גְּבֻלְךָ וְלֹא־יִחְמַד אִישׁ
 אֶת־אֲרָצְךָ בְּעֶלְתְּךָ לְרְאוֹת אֶת־פְּנֵי
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה: ^ל
 כה לֹא־תִשְׁחַט עַל־חַמֶּץ דָּם־זִבְחֵי וְלֹא־
 יֵלִין לְבַקֵּר זֶבַח חֵג הַפֶּסַח: כו רֵאשִׁית

רושאר: כד ארי אתרד עממן
 מן קדקד ואפתי ית תחוקד ולא
 יחמד אנש ית ארעד במסקד
 לאתחזאה קדם יי אלהך תלת
 זמנין בשתא: כה לא תכוס על
 חמיע דם פסחי ולא יביתון
 לצפרא בר ממדבחה תרבי
 נכסת חנא דפסחא: כו ריש

לקט בהיר

רש"י

זכור (ד"ד): גב) ואינו מלשון ירושה (הגם שרוב פעמים הוא קן), גם אינו מלשון עשיר ורש, שא"כ לא יחכן אחריו תיבט מפניך (בא"י): גג) פי' אין הכתוב בא כאן להבטיח להם טובות, שא"כ מה זה תיבט "כי" בראש הכתוב, גם אין לומר שפירוש תיבט "כי" אי, כלומר כשאוריש וארחיב אז לא יחמוד וכו' שמה ענין זה לזה, ארחיב או לא ארחיב צריך שמירה כשיעלו לרגל, ועוד לפי"ו הוא"ו אין לו שחר היל"ל לא יחמוד, אלא ודאי הוא נתיבט טעם על שלמעלה, ומה שאמר ולא יחמוד הוא דבר בפני עצמו (סה"ז): גז) פי' זבחי פסחי, שלמד מענינו דכתיב אחריו ולא ילין וכו' הפסח, ופשוט הוא שאין פירושו על החמץ שנתן חמץ חמת הנזאר, אלא כל זמן שיטנו בדשותו נקרא עליו (רא"ם): גה) פי' חיוב יש בלאו הכי לזכור החמץ קודם הזבח, אבל הוא רק בעשה דמשנימו, ובאם שחט הפסח הוא בלאו דלא שחטו, ואם קידש היוס עובר בלא יראה וכו' (מ"ל): גו) כי בהכרח לומר לא שחט לאו דוקא שחיטה, שהרי כתיב "דס" זבחי, ולא שייך שחיטה בדם אלא בזהמה, א"כ פי' לא שחט כאן כל עבודתו ותיקון זבחתו, והם במספר ד', שוחט, זורק מקטיר החלבים (וקצת ספרים גרסו בן גרש"י), וא' מצני חבורה שהם הנעלים שנעשה עבודתו בשליחותם, ואם יש לאחד מאלו כוח חמץ ברשותו כולם לוקים חוץ מצני חבורה שהוא לאו שאין בו מעשה (ג"א): גז) שהאונקלוס הוסיף על לשון הכתוב "בר ממדבחה", וכן הוסיף "מרב"י נכסת פי' חלב הגקטר מן הפסח: גח) אין מועלת לפסול, כלומר אינו נפסל: גט) כי פי' בקר עמוד השחר, כלומר יכול להיות על הרגפה חוץ למזבח עד הבקר, ואם עלה קודם הבקר אע"פ שלא נאכל ונשרף עד כמה ימים אין צדק כלום: ס) שהלא אינו נקרב ונשרף מכל הזבח רק אימוריו (רא"ם): סא) מדכתיב ב' פעמים כאן וגם בפ' משפטים ולא ילין חלב חגי (תוס'):

ועל מנין עשה שבהם: (כד) אוריש. כתרנומו
 אחרקיי, וכן (ג' ב' י"א) החל רש, וכן (ג' ב' י"א)
 וירוש את האמרי לשון גירושין: והרחבתי את
 גבולך. ואתה רחוק מצית הצהורה ואיך יכול
 לראות לפני חמדיי, לכך אינו קובע לך שלש רגלים
 הללו: (כה) לא תשחט וגו'. לא תשחט את
 הפסחי ועדיין חמץ קיים, אזכרה"י (לשחט או
 לזרק"י) או לאחד מצני חבורה (פסחים ס"ג): ולא
 ילין. כתרנומו"י, אין לינה מועלת"י בראש המזבח
 ואין לינה אלה צעמוד השחרי"י: זבח חג הפסח.
 אימוריו"י (היינו), מכאן אתה למד לכל הקטר
 הלזים"י ואזכרים (פסחים ע"ה): (כו) ראשית בכורי

אור החיים

בתחילת פרשה ויקהל: **כד. אוריש** גוים מפניך. דקדק לומר מפניך"י פירוש לזבל הנטער בראיהם על דרך מהמרס ז"ל (גיטין כ"ו):
 במעשה רבי יוחנן בן זכאי עם אספסיוס"י
 הבטיח ה' כי לא יראו לפנינו כל עיקר:
 והרחבתי וגו'. על דרך אומרו (ירמיו ג') ארץ זבוי, ואמרו ז"ל (גיטין כ"ז) כעור של

אור בהיר

רנ"ה) ולא אמר מארץ. רנ"ו) שהיה מנטער בראיה שגאור.

דזמן חוב זאיג ארעא וקרוין פסח גתלויה דזזאית זי
 דזני הלאב וגשקשא
 דיק"ז

וכתב רש"י ז"ל מה עולה ראיה יורשין חייבין דעולה חובה היא האי נמי כי מת לאחר ל' יום נחמיין האז בפדיונו וגבי עולה חובה חנן האשה שהביאה טחטחה ומתה יביאו היורשין עולתה ע"כ. וקשה על דברי רבינו ז"ל כיון דהא מדמינן לה להא דאשה שהביאה טחטחה ומתה וכן צירושלמי

יא מי שהיו לו אוכלים מרובין וכו' עד סוף הפרק. משנה פרק קמא לחגיגה (דף ח"ו):
פ"ב א נשים ועבדים פטורים מן הראיה וכו' עד מפני שהם ספק אשה. משנה גמ' ברש חגיגה. ומ"ש ומי שהציו עבד והציו ביה פטור וכו'. שם הכל חייבים בראיה לאיתוי חזיו עבד וחזיו בן חורין ולרבינא דאמר וכו' פטור וכו' ל"ק כאן כמשה ראשונה כאן כמשה אחרונה. ופי' רש"י משנה אחרונה לאחר שהודו ב"ה לבי"ט שיש על צ"ד לכוף את אדונו לשחררו ה"ל כאילו משוחרר ככו וחייב. ועל פי פירוש זה כתב הראש"ד על דברי רבינו הא דלא כהלכתא דהיא כמשה ראשונה עכ"ל. וצ"ע מקרן פסק כחכמי ליישב דברי רבינו: ומנין שכל אלו פטורים מן הראיה וכו'. שם חזן ממ"ש ועוד הרי נאמר בבוא כל ישראל להוציא העבדים:

מדמה לה להא והתם אמרין בפ"ק דקדושין דאע"ג דלא הפרשה העולה מחיים חייבים היורשים וכן כתב רבינו ז"ל בסוף פ"א מהל' מחסרי כפרה האשה שהביאה טחטחה ומתה יביאו היורשין עולתה אע"פ שלא הפריש אותה מחיים כבר נשתעבדו הנכסים וכו' א"כ הלא נמי נימא הכי ואמאי צעי כאן הפרשה מחיים וכו' מהכא איירי בלא ירשו קרקע והתם צירשו קרקע היה לו לרבינו ז"ל לבאר. וכבר נתעורר על קצת מזה הרב בעל כ"מ ז"ל וצ"ע:

פ"ב א טומטום ואנדרוגינוס פטורין מפני שהן ספק

אשה וכו'. בפ"ק לחגיגה (דף ד') אמרו בצרייתא זכורן להוציא טומטום ואנדרוגינוס ואמרו בגמ' בשלמא אנדרוגינוס אינטריך קד"א הואיל ואיח ליה דז זכרות ליחייב קמ"ל דזריה צפני עלמה הוא אלא טומטום ספיקא הו' אמר רביי כשציליו מכתן ע"כ. והשתא איכא לאתמוהי על רבינו ז"ל תרמי מדא אמאי לא כתב דאפילו כשציליו מכתן הטומטום פטור הוא ועוד למה נתן טעם זה לאנדרוגינוס וטומטום מפני שהן ספק הא בגמרא משמע דטעמא דאנדרוגינוס לאו משום ספק הוא דקד"א משום דז זכרות

שקרבין ברגל. לעולותיכם כמו עולת מצורע ועולת יולדת. ולמנחותיכם להביא מנחת חוטא ומנחת קנאות. ולשלמיכם לדבות שלמי נזיר הכל קריבין במועד ואין קריבין ביום טוב: י"א ומי שהיה לו אוכלים מרובים ונכסים מועטין מביא שלמי חגיגה מרובין ועולות ראייה מועטין. היו לו אוכלין מועטין ונכסים מרובין מביא עולות ראייה מרובות ושלמי חגיגה מועטות. היו זה מועט על זה אמרו לא יפחות ממעה לעולה ושתי כסף לשלמים. זה וזה מרובה על זה נאמר כברכת ה' אלהיך אשר נתן לך:

פרק שני

א נשים ועבדים פטורין מן הראיה. וכל האנשים חייבים בראיה חוץ מהרש ואלם ושוטה וקטן וסומא וחגר וטמא וערל. וכן הזקן והחולה והרץ והענוג מאד שאינם יכולים לעלות על רגליהן כל אלו האחד עשר פטורין. ושאר כל האנשים חייבין בראיה. החרש אע"פ שהוא מדבר אפילו חרש באזנו אהת פטור מן הראיה. וכן הסומא בעינו אהת. או חגר ברגלו אהת פטור. האלם אף על פי שהוא שומע פטור. טומטום ואנדרוגינוס פטורין מפני שהן ספק

אשה. * מי שהציו עבד והציו בן חורין פטור מפני צד עבדות שבו. ומניין שכל אלו פטורין מן הראיה. הרי הוא אומר יראה כל זכורך להוציא את הנשים. ומצות עשה שאין הנשים חייבות בה אין העבדים חייבים בה. ועוד הרי נאמר בבוא כל ישראל להוציא העבדים.

א ספ"ב ע"ב

דאית ביה ליחייב אלא דקרא תיעטיה. ועוד יש להקשות על הלשון. וכבר הארכתי בפ"ב מהל' אישות ע"ש: מי שהציו עבד והציו בן חורין וכו'. בגמרא ברפ"ק לחגיגה אסיקו בתירוץ בתרא דאע"ג דהכל חייבים אחי לאיתוי חזיו עבד וחזיו בן חורין דחייב מ"מ איחא לרבינא דאוקי ספח דמתני' דקאמר חזן מעבדים שאינם משוחררים דאיירי בחזיו עבד וחזיו בן חורין ופטור ולא קשיא הא כמשה ראשונה והא כמשה אחרונה. ולפי פירוש רש"י ז"ל ורוב המפרשים ספח דקאמר פטור הו' כמשה ראשונה ורש"י דקאמר חייב כמשה אחרונה דכיון דכופין לרבו לשחררו הו' כגן חורין גמור. וכי האי סוגיא איחא בפרק האשה בפסחים גבי פסק דהקשו שם על מהני' דקאמר מי שחזיו עבד וחזיו בן חורין לא יאכל משלו רבו משמע הא משלו יאכל מנצייחא דקאמר לא יאכל לא משלו ולא משל רבו וחזירנו כאן כמשה ראשונה כאלו כמשה אחרונה ע"כ. וגם שם פירשו המפרשים כי האי גוונא דלמשנה אחרונה יאכל משלו משום דכופין לרבו לשחררו הו' כגן חורין. ועל פי פירוש זה השיג הר"א ז"ל על רבינו ז"ל כשהגומיו כאן צה"ל קרבן פסק בפ"ב דפסק רבינו ז"ל דלא כהלכתא דהו' כמשה ראשונה אבל רבינו ז"ל ממ"ש כאן בפירוש המשנה בפ"ק לחגיגה ח"ל ואמרו הכל חייבים בראיה להביא מי שחזיו עבד וחזיו בן חורין וכבר הודעתין כי חזר מזה הדעת והדין אללנו שלא ניחא אדם חזיו עבד וחזיו בן חורין שלא נגמר פדיונו ע"כ. וכיוצא בזה כתב בפירוש המשנה בפ' האשה, נראה מדברים אלו שהוא מפרש הפך מפירוש רש"י והמפרשים ז"ל דלמשנה אחרונה פטור ולמשנה ראשונה חייב ואמאי שפיר לפי פירוש זה בפ"ק לחגיגה דרישא הו' משנה ראשונה וסיפא דקאמרה חזן מעבדים שאינם משוחררים הו' משנה אחרונה דכן הו' הקדר ושיין לומר שפיר משנה ראשונה לא וזה ממקומה אבל לרש"י ז"ל הו' איפכא דרישא הו' משנה אחרונה וסיפא הו' משנה ראשונה שלא כקדר ולא יחייב יפה

משנה למלך

לדעת רבינו דוק. ודע דבפ"ק דפסחים (דף ח') אמרין א"ר אמי כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל וכל שאין לו קרקע אינו עולה, ולא ידעמי למה השמיט רבינו דין זה. ואי משום דבפ"ק לחגיגה חנן הכל חייבין בראיה חזן ומוכח ולא חזי להא דמי שאין לו קרקע הא ל"ק וכמ"ש החוס' שם דז"ה חזן ומוכח מדברייהם דהא דמי שאין לו קרקע הו' הלכתא פסיקתא וכן מוכח ממ"ש בפ"ק דפסחים (דף ג') ד"ה מאלוהי ודברי רבינו נריכים לי תלמוד ומ"ש רבינו דטומטום פטור מפני שהו' ספק אשה. קשה דטומטום אף שהוא איש פטור מפני שהוא ערל. ועיין במ"ש החוס' בפ' הערל (דף ס"ב ד"ה החס) ודוק:

י ואין קרבין ביו"ט. ואם עבר ושחט כילד יעשה צוריקת הדם עיין בפרק צ' דביצה (דף כ') וכבר הביא מרן סוגיא זו בפ"ב מהל' שגגות הלכה י"ד ודוק:

פ"ב א וכן הזקן והחולה והרץ והענוג ביו"ט. טעמא דהני נראה מדברי רבינו ז"ל דהיינו דומיא דזקן וחולה דמרוכ ענוגם אינם מהלכים על רגליהם בלא משענת. אך רש"י בפ"ק לחגיגה (דף ד') פירש מפני דאין הולכים בלא מענל ואין אדם נכנס להר הכיה במנועלו ועיין בקוגיה הגמרא דמימי ראיה מדכתיב כי תבואו לראות פני וכו' ומשמע קלת כדברי רש"י ויש ליישב

קריה בלך

מכון התאור

8

Deutsch, David bin Menachem Mendel,
1756-1831

ספר

אוהל דוד

על מסכתות הש"ס - סדר מועד

מאת

המאור הגדול ראש גולת אריאל

הגאון רבי דוד דייטש זצוקלה"ה

אב"ד עיר חדש

תלמידו הגדול של מרן ה'נודע ביהודה', זי"ע

ונלוח אליו הארות והערות מאת הגאון הגדול רבי יהודה אסאד זי"ע

אב"ד סעמניץ בעל שו"ת "יהודה יעלה"

רואה אור מתוך ספריו וכתבי יד קדשו

עם עריכת מקורות והשוואות

י"ל ע"י נכדי המחבר הק' זי"ע

הגאון החסיד רבי משה וייס שליט"א

עיה"ק ירושלים תוכב"א

ובנו הגאון רבי מרדכי דוד וייס שליט"א

רב וד"מ אורייתא - לונדון יע"א

הנה וייס

הרב שמעון הירשלער שליט"א

לונדון יע"א

בני ברק - ה'תש"ע

וגם לפי מה שכתב בספר חסידים
 לפרש הא דכתיב [שמואל-א' י"ב,
 ט"ו] והיתה יד ה' בכם ובאבותיכם,
 דמתים יש להם הנאה כשנקראו בנים
 על שמם, וע"י מחלוקת נאבדו הטף ט"א,
 א"כ דן חבירו לזכות דיש שלום וכיבוד
 אב, חדא הוא.

גם לפי מה שכתב אבודרהם [סדר
 תפילות של חול, שער השני ד"ה
 עיון תפילה
 בכלל הבאת
 שלום]
 גרסינן די"ט ברכות בכל יום ג' פעמים
 עולה נ"ו, והן אותיות זן, וזכות זה
 ניוונים, שפיר הוי עיון תפילה בכלל
 הבאת שלום, כמו דאיתא שילהי הזוהב
 [בבא מציעא דף נ"ט ע"א], השם גבולך
 שלום חלב חטים ישביעך [תהלים קמ"ז,
 י"ד].

בכלל גמילות חסדים, דגמילות חסדים
 הוא שעושין עם המתים.

וגם כיבוד אב בכלל הדין את חבירו
 לכף זכות, דאיתא במדרש פרשת
 נשא [פרק י"א סימן ז'] גדול שלום
 שאפילו מתים צריכים שלום. ומפרש
 הכלי יקר [במדבר ז', י"ב] שאם אין
 שלום בין החיים ומחרפים זה את זה,
 ירוץ דבריו לחרף המתים, מזכירים
 עוון אבותיהם ואין להם מנוחה בקבר,
 כי האי מעשה דמחצלת הקנים [ברכות
 דף י"ח ע"ב]. לכך המתים צריכים
 שלום. וא"כ הדין חבירו לכף זכות ועל
 ידי כך לא באו לידי מחלוקת. וממילא
 יש כיבוד אב בכלל הדין חבירו לכף
 זכות.

כיבוד אב
 בכלל ז'
 לכף זכות

פרק רבי אליעזר דמילה

ד"ה מאליה] דמי שאין לו קרקע פטור
 מלעשות פסח, א"כ למה לרבי אליעזר
 מכשירי פסח דוחין שבת, כדאיתא

דף קל"א ע"ב. הואיל ובידו להפקידן.
 קשה לי לפי מה
 שכתבו תוספות ריש פסחים [דף ג' ע"ב

מכשירי
 פסח אמאי
 דוחין שבת.

סא. וכדאיתא במדרש רבה במדבר י"ח, ד', והובא ברש"י פרשת קורח ט"ז, כ"ז.
 וז"ל שם, בא וראה כמה קשה המחלוקת, שהרי ב"ד של מטה אין עונשין אלא עד
 שיביא שתי שערות, ובית דין של מעלה עד כ' שנה, וכאן אבדו אף יונקי שדים.

ועונין
 מבטלין
 קדשי.

כי יוסי
 חדשים
 של"ד
 דף ס"א
 לפחמין

תשובה גרס כינוי
 סימן
 רבי
 דאוסר
 בת דף
 כיבוי
 רבי
 שאינה
 כיבוי
 נחא,
 ייתא.

ואם
 לפרש
 הזוהר
 מתים
 תפילה

פסחים [דף ס"ה ע"א] הרכבתו וחתיכת
יבלתו דוחין שבת, הלא יש בידו
להפקיר קרקע שיש לו^{סב}.

ושמעתי לתרץ כיון דפסח דחיא שבת,
אף שיוכל להפקיר קרקע,
הוא הדין מכשירין. אמנם יש לפקפק
דנהי דמצוה גופיה דוחה, מ"מ מכשירין
מנא לן. **ל**

שם. מה למצה שנוהגת בנשים
בבאנשים. קשה לי למה לא
אמר ש"ס שישנו לפני הדיבור, כדאיתא
ריש יבמות [דף ה' ע"ב].

דף קל"ב ע"א. האי נמי מביום צוותו
נפקא וכו'. הקשה

שאגת אריה סימן נ"ג דמביום צוותו
לא מיפסל רק משום לילה, א"כ אם
עלו לא ירדו, ואיצטריך ביום השמיני
דלא יחול הזמן עד יום שמיני, ובליל
הנכנס ליום שמיני אכתי הוה מחוסר
זמן, ואם עלה ירד. ותירץ דקושיית
הש"ס הוא לרבי יהודה [זבחים דף פ"ד
ע"ב] דסובר שחטו בלילה ירד.

וקשה לי א"כ לרבי שמעון דסובר
שחט בלילה לא ירד, א"כ מנא
ליה מחוסר כפרה דפסול בלילה,

קושיית
השאג"א.

ד"ר ש מנין
דמחוסר
כפרה פסול
בלילה

דמביום צוותו ליכא למעוטי כיון דחס
רחמנא בדלות נכשיר גם בלילה, וביום
השמיני איצטריך לגופיה להורות
שקודם יום שמיני הוא מחוסר זמן
ואם עלה ירד.

ונראה רבי שמעון ס"ל כהך ברייתא ילפותא
דמחור"כ דף
ביום זוקא.

כ"א [ע"ב] כמשפט חטאת בהמה מה
חטאת ביום. והלא שם ג"כ חס רחמנא
לאתויי בדלות, ואפילו הכי אינו כשר
אלא ביום, הוא הדין מחוסרי כפרה.
וסוגיא דהכא קאי לרבי ישמעאל
כמשפט חטאת עוף, עיין חולין דף
כ"א. ואיהו אולי סובר דגם שחט
בלילה ירד, ומוקי ביום השמיני על
מחוסרי כפרה, דלא נימא הואיל וחס
רחמנא לאתויי בדלות וכו'. וברייתא
דכמשפט חטאת בהמה סובר דביום
השמיני קאי שתהיה מחוסר זמן, דבלאו
הכי ברייתא כמשפט חטאת מוקי הש"ס
במסכת חולין כרבי שמעון^{סב}, דאיהו
סובר כהונה בעי אצבע.

והנה במסכת חולין מקשה ש"ס ג"כ לימוד על
תחילת
שקיעה
דחשי"כ
לידה

סב. ראה להלן חידושי פסחים דף ג' ע"ב, ובמש"כ בהערה שם.
סג. עיי"ש דף כ"ב ע"א דאמרינן, ואידך כהונה בעי אצבע, אצבע לא בעי כהונה.
והוא שיטת רבי שמעון בזבחים דף כ"ד ע"ב.

תוספות
ונראה ד
דמוקי ל
דם שנפו
מהקישא
זבחים ז
ושוב לנ
דחו
ותוספו
שקיעה,
ואולי א
תורת ד
ריש מגו
תוספות
דאחד ר

ונראה ביאור
הסוגיא
זבחים.

זבחים
הלנה ב
מנין מ
מועלת

סד. כו
שקיעה
נשתרי
הכוכבי
ההוא ע

ות חמור
ץ על ידי
א"ס סוף
הא חייב
אמר יט.
קמן דף
שמעין
או וכל
והקשה
הה פרק

דאמר
רגיל
נראה
חמץ
תאכל
חייב
ביתו,
יתו].
אייה
קיבל
אכתי
אמר

אקא
אז
פני
צוא

קיה

א' הלכה ו' דילמא קרא לא בא לרבות
רק חמץ ע"י תערובות דחמיר, ומנא
לן נוקשה דקיל.

ונראה דרבי מאיר לטעמיה אזיל,
' דסבירא ליה [קידושין דף נ"ד
ע"ב] מעשר שני ממון גבוה, וא"כ לא
איצטריך לחם עוני למעט מעשר שני
[עין לקמן דף ל"ו ע"א], דבלאו הכי
אינו יוצא, דגמרינן לחם לחם מחלה,
כדאיתא לקמן [דף ל"ה ע"א]. ועל
כרחך אתא למעוטי עיסה שנילושה
ביין ושמן [עיי"ש דף ל"ו ע"א].
והקשה הרמב"ן [במלחמות, דף י' ע"ב]
תיפוק [ליה] דאינו בא לידי חימוץ
[עיי"ש דף ל"ה ע"א], ותירץ דמיירי
שיש גם מים.

והנה דעת התוספות [דף ל"ה ע"ב
ד"ה ומי פירות] דמי פירות עם
מים הוא נוקשה, א"כ מוכח דנוקשה
הוא בכלל לא תאכל חמץ. ואולי רבי
מאיר באמת לא דריש כל [עין לקמן
דף מ"ג ע"א].

ורבי יהודה דסבירא ליה נוקשה
דרבנן, איהו לטעמיה אזיל
דסובר מעשר שני ממון הדיוט. והנה
הפני יהושע [דף כ"א ע"ב ד"ה שם אמר
חזקיה] הקשה דלמה לי קרא על חמץ
דאסור באכילה, תיפוק ק"ו מנותר
דאינו בכל יראה ואסור באכילה, כל
שכן חמץ. ותירץ דאין עונשין מן
הדין. והנה תוספות [כאן] כתבו ולא
אסר רבי יהודה חמץ אחר הפסח רק

ילפותא
דא"י חובת
מצה כמעשר
שני.

הוכחה
דלרבי מאיר
נוקשה
בכלל חמץ.

סימט רבי
יהודה.

חמץ גמור דאיכא ג' קראי, אבל
נוקשה אינו רק חד קרא.

והיה מקום לומר דמתניתין דשיאור
ישרף אתיא כרבי יצחק דסבירא
ליה [מכות דף י"ג ע"ב] אין מלקות
בחייבי כריתות [עין לעיל ד"ה בא"ד
צריך לומר], ולא איצטריך קרא על
חמץ תוך זמנו, דתיפק מק"ו, כיון
דבלאו הכי לא לקי, ומוקמינן קרא על
נוקשה. וגם מהאי דלחם עוני פרט
לעיסה שנלושה ביין וכו' ג"כ שמעין
(ד) נוקשה, וגם רבויא דכל מחמצת
נוקים נמי על נוקשה, הרי איכא ג'
קראי על נוקשה, והוה מוקמינן חד
על תוך זמנו וחד על לפני זמנו וחד
על אחר זמנו.

ואם כן אין ראייה מהאי דשיאור
ישרף [דאסור להשהותו
בפסח], וכמו שכתב מהרש"א דאינו
עומד רק לשריפה, כיון דאסור מהיום
ולעולם. ולכך כתבו תוספות דאיכא
מאן דאמר דחמץ ע"י תערובות חמיר
מנוקשה, א"כ מוקמינן חד קרא על
חמץ ע"י תערובות, וליכא בנוקשה רק
תרי קראי, ואין לנו לימוד על נוקשה
שיהיה אסור לאחר זמנו. וכל זה הוא
אם נימא דכוונת תוספות על הברייתא
[דף מ"ג ע"א] דשם איתא והאוכלו
בארבעים.

דף ג' ע"ב. תוספות ד"ה מאליה. **ד**
ורבי יהודה כן בתירא

ילפותא
לנוקשה

ביאור דברי
התוספות.

מכשירי
פסח אמאי
דוחין שבת.

12

שלא עלה לרגל, י"ל שלא היה לו קרקע. הקשה פר"מ וכו' א"כ מאי טעמא דמכשירי פסח דוחים שבת לרבי אליעזר פרק אלו דברים [פסחים ס"ה ע"ב] הא מבואר פרק רבי אליעזר דמילה [שבת קל"א ע"ב] דמודה רבי אליעזר בציצית לטליתו ומזוזה לפתחו שאינו דוחה שבת ומסיק הטעם משום הואיל ובידו להפקירן, א"כ הכי נמי הואיל ובידו להפקיר הקרקע ויהיה פטור מפסח וממילא לא דחי שבת. L דף ד' ע"א. בעי מיניה מרב נחמן בר יצחק המשכיר בית להבירו בארבעה עשר חזקתו בדוק או

אין חזקתו בדוק וכו' נכתב הרא"ש (פ"א ה"ב), ולא איפשיטא הך בעיא ויראה שיכול לבטל והויא ספיקא דרבנן ואזלינן לקולא, עכ"ל הרא"ש. וכן פסק הרמב"ם פ"ב מתמץ ומצה הי"ז וז"ל, המשכיר בית סתם בארבעה עשר הרי זה בחזקת בדוק ואינו צריך לבדוק. וכתב הלחם משנה שם וז"ל, היינו לענין בדיקה, אבל לענין ביטול דהוי מדאורייתא לא כדמוכח בגמ', וצריך כאן שיבטל בלבד, עכ"ל. וכן פירש בדברי הרמב"ם בבית יוסף או"ח סי' תל"ח (עמ' של"ט). והובאו בחי' שמן רוקח כאן.]

ונפל בדע הרז המג"א סי' דאסור לע לכתחילה. ואל תעשו לדקדק קצ רמ"ח סעיף קמא יו"ד כתב ג"כ ד ונשען על י"ח) שכת

כ"ש ע"ז זמן שעובר על חשבתו

כא. שכתב לא. ובכ"י מותר משו לכתחילה כב. וכתב ועשה, אך לכתחילה ובזה לא והרא"ש ו חייבוהו ל עיי"ש. וע כלל, וסב בדיקה, א כג. קטע

כ. שו"ת חת"ס או"ח סי' קכ"ד עיי"ש מה שתירץ החת"ס. ורבינו כתב קושיתו זו לעיל בחידושו לשבת דף קל"א ע"ב, וכתב שם וז"ל, ושמעתי תירוץ כיון דפסח דחיא שבת אף שיוכל להפקיר קרקע הוא הדין מכשירין. אמנם יש לפקפק דנהי דמצוה גופיה דוחה, מ"מ מכשירין מנא לן, עכ"ל.

ובשו"ת חת"ס יו"ד סי' שט"ז הביא החת"ס את קושית רבינו באופן אחר דקושיתו היא על מדוע פסח עצמו דוחה שבת הרי יכול להפקיר קרקעו וכדאמרינן לר' אליעזר לענין ציצית, וכתב ע"ז החת"ס וז"ל, קושיא זו אינה צריכה לפנינו, וכבר כתבתי לו וצ"ל בחייו. הנה כמה שכתוב לפנינו אין בו ריח קושיא, התורה אמרה פסח ידחה שבת והוא מקשה קושיא לאלקיננו. אך הקושיא להיפוך נילף ציצית ומזוזה מפסח דאעפ"י דיכול להפקירן אפילו הכי דוחה שבת, עכ"ל החת"ס. וכבר תמהו על החת"ס בשו"ת יהודה יעלה או"ח סי' קכ"ח וסי' ר"א, ובשו"ת שבט סופר או"ח סי' מ"ב ד"ה והנה עיקר, דהרי קושית רבינו היתה רק על מכשירי פסח שגם הם דוחים שבת אליבא דר' אליעזר וזה אינו מפורש בתורה דדוחה, וכמו שהביא החת"ס עצמו באו"ח סי' קכ"ד.

קושיא זו נחפרסמה בשם רבינו ודנו בה במאות ספרים ותירצו תירוצים רבים, ראה בסוף הספר רשימת הגאונים שעמדו על מדוכה זו. L

ספר

שאלות ותשובות

חתם סופר

למנא ורבנא גדול מרבן שמו
רבי משה בדרך רבי שמואל סופר זצלה"ה
אב"ד ור"מ בק"ק פרשבורג והמחזיק

אורח חיים

הודפס לראשונה בפרעסבורג

בשנת עט סופר מהירד לפ"ק (תרמ"ו)

ועתה בס"ד יצא לאור עולם כרום יופי והדר
בתנחה מהודשה, הערות וצינונים מספרו רבותינו ראשונים ואחרונים,
ובתוספת מפתחות וסדר חוספות והשלמות ועוד כמה מעלות טובות
כאשר עני הקורא תהינה מישרים

ע"י המשתדל

ע"ה דניאל בימון שיט

בעז"ק ירושלים תובב"א

שנת תשע"א לפ"ק

בסיוע מכון המאו"ד להוצאת ספרים

שע"י ישיבת "אורות התשובה" ירושלים ת"ו

י שניה
 יהודה
 כא לאו
 ה ה"ל
 יו צלי
 לאמור
 דקאי
 הבשר,
 יטב"א
 נמכסת
 ע ס"א
 וקשה
 ז נ"י.
 תא לו
 לשון
 למנויו
 וכיחו
 דחיק
 כרבי
 כובא,
 זיטה.
 פליג
 הא
 א"ל
 רבי
 לשון
 מימר
 ייכוב
 דברי
 אמור
 ז"א.
 זטרי
 זבריו
 ישית
 בה ו'
 אלא
 גשה,
 יל ר'
 פ"ח
 ליכא

אלא עשה, ושם לא התעורר עליו ושתיקתו כהודאה. והוא מהתימה, דהש"ס מדמי להדרי אוכל צלי מבעוד יום להמתפס תמימים.

והיה נראה לפי מה שראיתי בס' קרבן אהרן על התנרת כהנים בפרשת אמור שכתב ז"ל, ונ"ל דדרשי נמלת לאמור הכי, משום דא"א לומר לאמור לישראל, דהא הדר כתיב דבר אל אהרן ואל בניו ואל כל בני ישראל ואמרת וגו'. וא"כ הרי לן דבור ואמירה לישראל ומאי אם כן לאמור, לכן דרשי כאלו כתוב לאו אמור עכ"ל הרב ז"ל. מבואר מדבריו דבעינן דבור ואמירה לכל ציוויים שבתורה, רק הכא דכפל ב' פעמים דבור ואמירה משו"ה דרש כן.

ובזה מיושב היטב קושית תוס' במנחות נ"א ע"ב ד"ה אף כאן ל"ח על אכילתו, שהקשו למה ל"י לר' יהודה גז"ש ללאו בחביתי כהן גדול תיפוק ל' דכתיב לאמור. ולק"מ דהתם לא כפל ל"י ב' פעמים. והנראה דרבנן דר' יהודה דרשו הכפל להא דאמר ר' מוסיא ביומא ד' ע"ב מנין לאומר דבר לחבירו שהוא בבל יאמר עד שיאמר לך אמור, שנאמר וידבר ה' אליו מאהל כועד לאמור. והתם נמי כפל קרא למילתיה וכמ"ש מהרש"א בח"א שם.

מ"מ צל"ע לפ"ז מאי משני ר' חסדא בפסחים ס"פ כל שעה הנ"ל הא מני ר' יהודה דמתפס תמימים. וקשה עד כאן לא קאמר ר' יהודה התם אלא משום דכפל למילתיה, אבל הכא גבי פסח לא כתיב אלא דברו אל כל עדת ישראל לאמור בעשור וגו'. והא דכתיב ויאמר ה' אל משה וגו' בארץ מצרים לאמור החדש הזה לכם, הוא מילתא אחריתי, מצות עשה לקבוע חדשים ולקדשם. וצע"ג לכאורה.

והנלע"ד לומר לפי מה שמנה הרמב"ם (עשה קג) החדש הזה לכם מ"ע א' לקדש חדשים ולקבוע תקופות, ודלא כה"ג דמנה החדש הזה לכם למצות עשה לחשב תקופות. ועיין רמב"ן שרש א'. ועיין מ"ש מעיין חכמה על זה מש"ס דמנחות (לו, ב) דמוקי ושמרת החוקה לחוק תפילין או לחק פסח. מ"מ נ"ל דר' חסדא דאמר הא מני ר' יהודה היא, ס"ל דהך ברייתא פליגי אתנאי דמנחות, והך ברייתא מוקי ושמרת

את החוקה ללמוד מיניה תרוייהו קדוש החדש וחשבון תקופות, כי היכא דליף רמב"ם תרווייהו מתד קרא דהחדש הזה לכם, ה"נ לפי הך ברייתא תרווייהו מושמרת את החוקה. וס"ל החדש הזה אינו ענין בפני עצמו, אלא אתחלתא דפרשת פסח מצרים הוא. ואייתר ליה דבור ואמירה ידידה למימר לאו כתיב בענין. וא"כ למאי דקיי"ל כתנאי דמנחות דושמרת את החוקה קאי לחוקה לתפילין כמו שפסק הרמב"ם (הל' תפילין פ"ד ה"א) והחדש הזה מוקמא למצות קדוש החדש, ממילא ליכא דבור ואמירה מיותר בפסח מצרים, וליכא לאו באוכל עלי מבעוד יום. ומשו"ה לא השיג הכ"מ על רמב"ם בהלכות קרבן פסח. משא"כ במתפס תמימים לבדק הבית, יפה השיג הואיל ורבי ורב קפרא ורבי רב קאי כוותיה דר' יהודה, י"ל דקיי"ל הכי וא"ש.

ולפ"ז אין הכרח למ"ש לעיל ליישב קושית מעלתו במכסת תכוסו דרבי ורב ס"ל כר' יהודה, די"ל בפסח לא ס"ל כוותיה. מיהו אין תפיסה מזה על הריטבי"א כמובן וק"ל.

הנלע"ד כתבתי ולמעלת כבודו הבחירה הכ"ד החותם בכל חותמי ברכות.

משה"ק סופר מפפד"מ

[מי שאין לו קרקע פטור מקרבן פסח]

שוב הקשה פר"מ אמ"ש תוס' ריש פסחים (ג, ב → ד"ה מאליה) מי שאין לו קרקע פטור מפסח כשם שפטור מן הראיה. א"כ מ"ט דמכשירי פסח דוחים שבת לר' אליעזר פרק אלו דברים (פסחים סה, ב), הא מבואר פרק ראד"מ (שבת קלא, א) דמורה ר' אליעזר בציצית לטליתו ומזוזה לפתחו שאינו דוחה שבת, ומסיק הטעם משום הואיל ובידו להפקידן. א"כ הכי נמי הואיל ובידו להפקיד הקרקע ויהיה פטור מפסח וממילא לא דחי שבת. **הקשה** אדם קשה כברזל ומ"מ נ"ל דר' אליעזר לטעמיה דס"ל במתני' דערכין כ"ח ע"א דאם החרים כל נכסיו אפילו בדיעבד אינם מותרמים. וה"ה להקדיש והפקיד כמבואר שם דחד דינא אית להו. והא דאמרנן בעלמא הואיל ואי בעי מפקיד נכסיה והוה עני וחזי ליה. היינו

ד. קיי"א זו נמצאת בספרו אהל דוד יטבת קל, א. ור' גב' להלן בחלק י"ד ס' שטו. ועי' חמ"ד ה"ב ס' ד סק"ו, חמדת אפרים (לרבי אפרים הכהן, פיעמקוב הר"ן) אי"ה ס' ג. וחשב סופר ס' י.

דמפקיר ומשייר לעצמו כל שהוא פחות ממאתים זוז ויהיה עני, ומותר ליטול לקט שכחה ופאה ומותר להאכילו דמאי. אבל לענין פטור מראה ופסח, צריך שלא ישאיר לו שום קרקע כל שהוא, וזה א"א לר"א.

ולפ"ז ר' אלעזר בן עזריה דפליג התם במתני אדר' אליעזר, ומבואר שם בערכין דלחומרא פליג דאפילו אינו מחירים כל נכסיו רק שאינו משאיר לעצמו כדי חיותו אסור מן התורה (אלא באושא נתנו שיעור חומש אבל מן התורה הוא אסור להחרים רוב נכסיו). א"כ תומרו קולו, דע"כ לא דריש אך כר"א דאפילו בדיעבד אינו מוחרם ומוקדש, דא"כ אפילו השאיר קרקע כל שהוא רק שאינו כדי חיותו אינו מוחרם. א"כ בטלת הואיל דאי בעי מפקיר נכסיה דכולא תלמודא. אע"כ לר' אלעזר בן עזריה בדיעבד אי עביד מהני ואפילו בכל נכסיו. נמצא לר' אליעזר בכל נכסיו אפילו בדיעבד לא מהני, ובהשאר מקצת מותר אפילו לכתחילה, ולראב"ע אין חלוק, דלכתחלה אפילו השאיר מקצת נכסיו אסור כל שלא השאיר כדי חיותו, ובדיעבד מותר אפילו כל נכסיו.

והרווחנו בזה פסק הרמב"ם פ"ו מערכין (ה"ב) דפסק דאם עבר והחרים כל נכסיו מוחרם דלא כר' אליעזר. ועמד בזה בכ"מ ות"י ע"ש. ולהנ"ל מוכח דר' אלעזר בן עזריה פליג, ואיהו גופיה פסק כראב"ע סוף הלכות עירובין דאפילו השאיר לו מקצת אסור מן התורה, ומשו"ה מוכרח דבדיעבד עכ"פ מהני, דאל"כ בטלת הואיל אי בעי מפקיר נכסיה.

ויש ליישב בזה ג"כ מה דהשמיט הרמב"ם הך דר' אמי (פסחים ה. ב) מי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל. משום דאפשר דר' אמי לא אסיק אדעתיה הך סברא דהואיל ובידו להפקירן כס"ד דאמוראי טובא פרק ר' אליעזר דמילה. אבל למסקנא דהואיל ובידו להפקירן, א"כ נהי דאיתמר למכשירין אליבא דר"א, מ"מ הא סברא גדולה היא לכולי עלמא נמי. ובפסח גופי"א אי ס"ד מי שאין לו קרקע פטור מפסח, א"כ איך אמרה תורה פסח דוחה שבת, ליפקד נכסיה וליפטור. וכה"ג פריך (ק) על התורה ס"פ ר' ישמעאל (מנחות עב. א) לענין קצירת עומר. אע"כ מדכתב רחמנא בכועדו שפסח ידחה שבת, שמע מינה דמי שאין לו קרקע נמי חייב בפסח. והדר נילף ראייה מיניה לחומרא, שגם חייב לעלות לרגל ודלא יחמוד איש את ארצך לשלוחי מצוה. וכבר נאמרו בזה כמה דברים דאין הכרח כל כך לדרשת ר' אמי.

ור' יהודה בן בתירא בניצביין דלא עשה פסח משום שלא היה לו קרקע. לטעמיה אזיל, דהרי ר' יהודה בן בתירא ור' יהושע בן בתירא הן הנה בני בתירא דשכחו ולא ידעו אי פסח דוחה שבת (פסחים סו. א) ולא ידעו דרשה דבמועדו [ד]מפורשת בקרא. א"כ אין הכרח שחייב בפסח מי שאין לו קרקע, וממילא מפרשי לא יחמוד איש את ארצך מי שאין לו קרקע פטור מעליה לרגל, וילפינן פסח מיניה לקולא, ויפה כתבו תוספות לריב"ב זה מה שנראה לפענ"ד.

והי' זה שלום וכ"ט מגאי הדש"ת.

משה"ק סופר מפפד"מ

תשובה קכה

[שתי הלחם ולחם הפנים אפייתן בפנים משום זריזין]

הפנים שהוא מצה, אבל שתי הלחם הוא חמץ מאי איכא למימר. קושיא זו כתובה על ספר נודע ביהודה כרך א' חלק א"ח סימן ט"ו בסוף התשו' שהקשה כן הגאון בעל אור חדש ז"ל. והרב הגאון המחבר הנ"ל כתב על זה, הקשה אדם קשה כברזל, וממש לא תירץ כלום.

שלום לתלמידי התו' מו"ה ישראל נ"י אשר הקשה בדברי רש"י מנחות צ"ה ע"ב דתנן התם ב' הלחם ולחם הפנים לישתן ועריכתן בחוץ ואפייתן בפנים, ומסיק רב אשי בפנים במקום זריזין. ופירש"י שיהיו זריזים לשמרו מחמוץ. ותמה התלמיד שי' תינח לחם

ה. ע"י חסדי דוד ערכין פ"ד.

ו. ר' צ"ח השלם פסחים בלקוסים ס"ב כב משו"ת הנוכ"י ובהערות לנוכ"י (מכון ירושלים) א"ח ס"ב צד.

וצריך לומר דאהש"ס דמשני מקום זו דצריכים זריזין ללחם ה"ג צריכים זריזין לע גמור ויפה"א. וניחא בזו דרב אשי בדוחא היא, נמי בעי זריזין, ומאי ד ועריכה לא בעי זריזין ו הוא מיל, ולא ישהו בשדגיע לחום התנור צ הנ"ל א"ש, דתינח לחו הלחם מאי איכא לנו ועריכה לא בעי זריזין אפיה דלא בעי זריזות. וא"ש. באופן שעל הש וידרדי הרב המופלא ו עוד דמלשון ו דהוה ס"ל דכל עיקור ג אלחם הפנים ולא אשת איפסול בלינה וכו' נ עכ"ל. נמצא לפי פיו בתירוצ דהכל קאי אלו כלל. מיהו היא **ולפע"ד** יש לתמוה שנעלמו מן מפורשות. אי דברי תו אפי לה וכו', שהקשו הפנים, הא אין כלי ע והעלו לבסוף לשיטת מקדש אלא הדפוסים ע מהתנור ושוהה שם מחוסר זמן ומיפסלי הלחם לא שייך זה ה"י

א. וכ"כ רבינו בחי' לטבת ג.
ב. ר' מ"כ בוח הנוכ"י א

Gunzberg, Aryeh Leib ben Asher, 1695-1785

ספר

טורי אבן

על מסכת חגיגה

לרבינו הגדול מרבן שמו מאור הגולה כבוד הגאון
 מו"ה אריה לייב זצוקללה"ה
 האב"ד ור"מ בק"ק מיץ המעטירה
 בעל מחבר שו"ת שאגת אריה

נדפס על פי דפוסים ראשונים וסודר מחדש
 בתוספת מראי מקומות הערות וציונים לספרים הדנים בדברי רבינו
 ומפתחות מפורטים לש"ס ורמב"ם

ונוסף עליו קונטרס

מלואת אבן

ובו הערות ובאורים מגדולי האחרונים
 אשר ציינו בשולי גליונות ספרי טורי אבן

נלקט ונערך על ידי
 דוד תיק

יו"ל ע"י מכון "עקד ספרים"

שנת תש"ס לפ"ק

18

ביציו מבחון אע"ג דודאי זכר הוא אפילו הכי פטור כדאמר בגמרא. ואנדרוגינוס אפילו למאן דאמר בריה בפני עצמה הוא אפילו הכי פטור כדאמר בגמ' ומכל מקום שנה שם התנא לאנדרוגינוס בחר אשה דדרך התנא בכל מקום לשנות לטומטום ואנדרוגינוס ביחד כל שכן למאן דאמר אנדרוגינוס ספיקא הוי דאחי שפיר טפי.

והא דמקדים שם עבד לאשה וכאן שנה עבדים שאינם משוחררים בחר נשים. יש לומר משום דהתם טעמא דתרווייהו משום שלא נטלו חלק בארץ ולא ילפינן חר מאידך אבל הכא היינו טעמא דעבד פטור משום דילפינן לה לה מאשה תנא עבדים בחר נשים דמנשים אחיא לה פטורא דעבדים^(ח) ואפילו לרבינא דמפרש לעבדים שאינם משוחררים דמתניתין במי שחציו עבד וחציו בן חורין ונפקא ליה מאל פני הארון ה' מי שאין לו אלא אדון אחד יצא זה כו' ולא אחיא לה מנשים מכל מקום כיון דעבדים דמתני' ודמסכת ביכורים לאו חדא גזונא נינהו אחי שפיר. ותו לא קשה מידי:

והכי נמי משמע סוף פרק קמא דקידושין (דף לט ע"א) שדך למעוטי זרעים שבחון לארץ והא גרים ועבדים לא נטלו חלק בארץ ולא משכחת לה שיהיה להם קרקע בארץ ישראל אלא שדה מקנה החזרת ביובל. ואם כן לריש לקיש דסבירא ליה בסוף פרק ד' דגיטין (דף מה ע"א) דהמוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג מביא ואינו קורא דקנין פירות לאו כקנין הגוף דמי ולא קרינן ביה אשר נחח לי ה' אם כן הכי נמי לא קרינן ביה ארצך^(ט) ואם כן גר ועבד משוחרר היכי משכחת לה שיהיו חייבים בראייה הא לא משכחת לה שיהיה להם קנין הגוף בקרקע שבארץ ישראל^(י) מיהו בהא יש לומר דמשכחת לה קנין הגוף כגון שנשא בת ישראל יורשת נחלה ומתה ויורשה וכמאן דאמר יורשת הבעל דאורייתא בפרק יש נוחלין דאין חזרת ביובל כדאמר בסוף פרק יש

ככור (בכורות דף נב ע"ב).
אלא שמכל מקום קשיא לי למה לי למעוטי מי שחציו עבד וחציו בן חורין מאל פני הארון כדאמרינן בגמ' תיפוק ליה דאין לו קרקע בארץ ישראל^(י). וליכא למימר בנשא אשה וירשה הא בפרק ד' דגיטין (דף מג ע"א) מיבעי ליה במי שחציו עבד וחציו בן חורין אי קידושין תופסין בבת ישראל ולא איפשטא.

מיהו יש לומר למאי דמטיק רב חסדא התם מחלוקת ביובל שני אבל ביובל ראשון דברי הכל מביא וקורא ומוקי לה לכמה סתמי מתניתין דמיתתי התם ביובל ראשון הכי נמי איכא

(ח) עיין ברש"י ד"ה במשנה ויטמטום שהביא נמוקי יוסף ריש סוף (ד"ה ולא טמיט) לסתור דברי רבינו. (ט) עיין באמרי ברוך. (י) עיין באמרי ברוך. יענין בשפת אמת ד"ה במשנה שתירץ קישית רבינו בבי' אופנים. א. דכל הפטור הוא לעילת לירושלים אבל הנכצא בירושלים אכן חייב בראיה וכן כתב באבני נזר או"ח סי' שלו אות ט"ז וכיאר הדבר באריכות עיי"ש. יכן תירץ גם כפרוסי שדה ד"ה במשנה הכל חייבים עיי"ש באריכות דבריו. ב. דאפשר שקנה בית בבתי ערי חומה שנחלט לעולם עיי"ש. ועי' בנודע ביהודה סי' צד ובלקוטי הערות שם אות יג (מבין ירושלים) ובאגרות משה או"ח חלק כ' סי' קנ"ג. ובמנחת חינוך מצוה תפ"ט (אות י') ד"ה וכו' שאין כתב לחלק על רבינו שמי שקנה קרקע לזמן ט"ע סברי דקנין פירות קנין הגוף. וראה עוד בפרט יוסף כי תשא ע"ב תרסב. סי'ש בזה. (ח) עיין במלואת אבן. מש"כ בזה באמרי ברוך ובהג' ר"ס שפירא. עיין בספר דבר אברהם חלק א' סי' ה' בהנחה שהביא אופן שיהיה הצי עבד והצי בן חורין שירש את אביו ויש לו קרקע עיי"ש.

דעתו
תנאי
ריקם
ההיא
בין מי
הא
לאו
פנים
מצוות
האם
עשה
דברי
פנים
קרבן
לפי
איית
בזה
עכב
איה
קמן
קדים
פרק
אשה
שום
נמא
טום
מפני
להם
אשה.
לאו
פילו
ד"ה

שאלות ותשובות

אבני נזר

אוי"ה חלק ב'

מאת כבוד קדושת אדוננו מורנו ורבנו הרב הגאון
הקדוש שר התורה ויראת ה' סהורה מאורן של ישראל
מרו **אברהם** זצוקלה"ה בעהמח"ס **אגלי טל**

אשר שימש בכתר הרבנות בק"ק פארצאחוי, קראשנעוויץ, נאשעלסק.
סאכטשאב ואור תורתו זורח על כל כנפות הארץ. בן הרב הגאון
הצדיק המפורסם חסידא ופרישא מו"ה זאב נחום זצוקלה"ה
אבד"ק ביאלא בעהמח"ס **אגודת אזור** חתנו ותלמידו של הרב
הגאון האלקי קודש קדשים מלאך ה' צבאות נורא מאד האדומ"ר
הגדול מרו **מנחם מענדל** זצוקלה"ה **מקאצק**

מהדורה שניה

תל-אביב ת"ו

שנת תשכ"ד לפ"ק

אף דנהנה כמבואר בחוספות (דף כ"א ע"ב) בסוף דיבור המתחיל ערב לדידי אינו מוכרח. דיש לומר דחשיב מושבת דעשיו אין כאן חמץ כלל. דנהפך להיות מלה.

ט) ויש לומר דתלוי בסוגיא דמנחת (דף מ"ח.) בפודה קדשים במקדש אם חשיב כמכנים חולין לעזרה. דהש"ס משני חולין ממילא הויין עיין שם פרש"י. ולא חשיב מכנים חולין לעזרה. אף אחר כך מיימי דרייתא כשהוא פודן אין פודן אלא בחמץ. ופרש"י חשים חולין לעזרה. ומשמע דלמסקנא גם דרייתא ראשונה דלא כרבי. דלרבי קשה דפריק לה היכא. וסברא דחולין ממילא הויין נהנה דרייתא דאין פודן אלא בחמץ. ומהיכי תיחי לשוייא פלוגתא בין הברייתות כיון דאיכא לאוקמא קמיתא נמי כראש"ש. ואם כן נקטינן דהפודה קדשים צפנים ועשאן חולין חשיב כמכנים חולין לעזרה כמו שפרש"י דריבור המתחיל ולי דפריק לה גזירי. הנה דאף שלא הכניס הככר שהוא חולין שכבר ה"י הככר במקדש מחילה רק שהכניס חולין שככר. שבתחילה לא ה"י חולין במקדש ועשיו י"ש חולין חשיב כמכנים הככר שהוא חולין. הכא נמי אף שלא ביער הככר שהוא חמץ רק שביער חמץ שבו שעשיו הוא מלה חשיב כמבשר הככר חמץ :

י) אך לדעת הרמב"ם דפסק כרבי דשחיטה מקדשה ופודם צפנים. על כרחין סבירא ל"י דברייתא ראשונה סוברת חולין ממילא הויין דפודה צפנים לאו כמכנים. אלא דאף שהכניס חולין שבו דתחילה לא ה"י חולין. כיון שלא הכניס גוף הככר חולין לא חשיב מכנים. הכא נמי אף שביער חמץ שככר כיון שלא ביער גוף הככר חמץ לא חשיב מבשר :

יא) ובתוספות שצויות (דף י"ז) בעבור ששימא עלמו במקדש בהתראה אל המזבח לוקה בלא שה"י. דשימא עלמו חשיב כנכנס בטומאה. והוא כסוגיא דמנחת הג"ל דעושה מקדשים חולין חשיב כמכנים חולין. הכי נמי עושה מטעור טמא כמכנים טמא וכשהוא עלמו עושה כן הוי כנכנס טמא. אך לדעת הרמב"ם דפודה קדשים צפנים ועשאום חולין לא חשיב כמכנים חולין. הכי נמי מטמא עלמו צפנים לא חשיב כנכנס טמא. ורא"י שהביאו תוספות מנייר. גם כן אינו לדעת הרמב"ם שהוא לא פסק להא דמיר. ועיין רמב"ם פרק ו' מהלכות מירות הלכה ח'. ומושב קושית המשנה למלך על הרמב"ם פרק י"א מהלכות שגות הלכה ד' עיין שם היטב בחי' הר"ן. סוף דבר דין המבטל לדעתו תלוי במחלוקת תוספות עם הרמב"ם. דלדעת התוספות הוי השבתה. ולרמב"ם לא הוי השבתה :

יב) אך מה שכתב דאי לא הוי השבתה הביטול. שוב לא חשיב השבתה אחר כך מה שמבשר אותם שהרי ביער היער. זה ודאי סברא נכונה. ומכל מקום כמה שכתב רבמה שביטל החמץ כרוב היה מבטל העשה. ליחא שאפשר יערב עוד חמץ וקיינוה לן חומר ויעור ואחר כך יבערם. אף לומר שיטענו על החמץ בכל יראה. שהרי כתבו התוספות דמשה ח"ן על מנת לבערו אין עובר עליו. ומהר"ם לכתחילה. ביאור דבריהם. דאזלו לשיטתם שגורסים במכות ר' יוחנן אחר ביטול ולא ביטלו ריש לקיש אחר קיימו ולא קיימו וקיימו לן כר' יוחנן לגבי ריש לקיש. ולמאן דאמר בביטול ולא ביטלו אחריו בפי' שילוח הוה המ"א דכל כמה דלא

בעלי' לא עבר'י ללאו. והיינו דהוה רק ספק איסור. אם יקיים לבסוף אין כאן איסור כלל. ועל כן אם נהבטל העשה מאליו. לא עבר הוא על לאו ודאי. דמחמת מעשיו ה"י ספק שמא יקיים. ומאן דאמר קיימו ולא קיימו סבירא ל"י דהלוא עבר חיבף. רק אם מקיים הוא מתקן. ועל כן ודאי איסור לכתחילה לעבור על סמך שימתקן אחר כך. אבל למאן דאמר בעטלו כ"י סבירא ל"י דאם מקיים אין איסור כלל. על כן אין חייב אלא בביטול דוקא. ממילא אם דעמו לכתחילה לקיים מותר. ועל כן אף שהרבה פוסקים לא הביאו דברי התוספות. היינו דסבירא להו להלכה קיימו ולא קיימו. וכפי גירסת הרמב"ם והראשונים ר' יוחנן אחר קיימו כ"י. אבל השתא דאליבא דמאן דאמר בעטלו ולא אפשר קיימין ודאי דמותר להשהות על מנת לבער. ואפשר לערב בהיתר שיערב חמץ של הפקר. וממלא שעדיין לא נהבטל העשה לגמרי שעדיין יש מקום לקיים העשה :

יג) ואין לומר שאם יערב חמץ ויהי' חומר וניטור ויעבור טל כל יראה על החמץ הראשון שחור וניטור. ליחא שהרי נגד זה שגם איסור יתקן למפרע גם כן שלא נהבטל העשה. ולא עבר על הלוא למפרע בהחלט. וכדאיתא בפי' שילוח הקן שם דכל כמה דלא בעלי' לא עבר על הלוא. וכיון דבשבת התערובות הוי הקין נגד מה שקלקל בשוה. שוב מוכיח מה שאמר כך יקיים העשה ויתקן הכל :

יד) ואין לומר דאם נאמר שמוותר לערב. אפילו אם לא יערב לא נחשב ביטול. נמלא שבשעת התערובת זה לא גרס הקלת הלוא למפרע. ליחא דכיון דאם נאמר שאסור לערב יחשב ביטול. ועל ידי היחור התערובת לא נחשב ביטול. שפיר חשיב הקלת הלוא על ידי התערובת כמו שמוכח בחוספות פסחים (דף כ"ט.) דריבור המתחיל אחי' בחי' ריביא שהוא לו להקריב כפרתו כדי שטל ידי זה יקיים מצוות פסח למפרע שה"י ראוי לאכילה שזכיל להקריב ולאכול. ואף דכיון שהותר להקריב. שוב אף אם לא יקריב יקיים מצוות פסח. שהרי ה"י ראוי להקריב. מכל מקום דוחה ההקדבה איסור השלמה. והכי נמי בנידון דידן :

טו) ודבר מה שהעיר בדיון מי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל. מהא דגדרים דבהים מחוייבים בעלי' לרגל. והרי הם גרים ואין להם חלק בארץ. היטב דחה הרב החריף מו"ם מיכאל יוסף ג"י מקהלחב"ס. שהרי הכוהים נתגייירו לאחר שגלו עשרת השבטים ומאז שוב לא ה"י היובל גובה. ובשלקתי קרקע הוא שלהם לגמרי גוף ופירות :

טז) ובעיקר דין מי שאין לו קרקע שאינו עולה לרגל. דיש כמה קושיות. הא' למה לא נשנה במשנה ריש חגיגה. הב' קושית הטורי אבן שם יעוין שם. אך לדעתו ה"י נראה דהא דאין לו קרקע אין דינו בכל בני דכסו ריש חגיגה. דבאמת מי שאין לו קרקע אם הוא בחג בירושלים מחויב ברא"י. אלא שאינו מחויב לעלות לרגל. וכאשון רב אחי' מי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל. שאינו עולה מנייתו לירושלים. ואפשר דכ"י. הנה בפרק מי שש"י (דף ל"ג.) מפורש דמי שש"י בחלות היום בדרך רחוקה נפטר מכתת. דבשטת שחל החיוב פסח אנוס הוא שאינו יכול

מדעת בעל הבית קטבד ואין משרבין לארס אלא מדעתו. ודברים הללו תמוהים בעיני דהא דאמרו חכמים דאין משרבין אלא מדעתו. היינו משום דחשיבה לו קלת טיבה כר"ל. וזה שגילה דעתו שחפץ בעירוב שהרי נתן מטה לחנוני. ומאחר שאין קנה לו המטה ויזכה לו החנוני אחרי לא קנה טיין שם. ובדקיימא לן בשלחן ערוך סימן שס"ט. וטיין בטורי וזב כמה ש"ש דעת הרוספוט דיש לומר דלא ניתא ל"י אלא כדירי". ועל כל פנים לדעת דאף שמעשו לא הועילו על כל פנים מועיל לגילוי דעת ושוב הוי זכ"י. וכן נמי כנידון דידן דאף שלא הועיל שליחותו ממה נפשך הועיל מדרסו לנכרי מעטס זכ"י:

ג) ובראש פרק האיש מקדש בזה דפריך דילמא ארלו"י ארטי קמי הויכח דמי שאמר לאחד לשדך לו אשה והלך וקידשה לו מהני מעטס זכ"י. וכחז רבינו שמחה דאפילו הלך אחר וקידשה לו מהני. וכן קיימא לן בשלחן ערוך כהראש ז"ל. ובתרומוה דרשן סימן קע"ח בזה דאמרין בחולין באמר לאחד לא ותרוב לי ושמע איגס אחרינא ואזיל ותרס והוי ל"י תורס שלא מדעת. והקשה בתרומוה דרשן ממה נפשך יועיל מעטס זכ"י. ותי' תרומה דרשן דאזיל ניתא לו ביה שידע דעתו אס מדה דעה או יפה. ועיין בחשנה למך פרק ר' מהלכות בכורות. ולמדנו מדברי כולם דגילוי דעת מהני לזכ"י ואפילו עשא אחר ואפילו מעשו לא הועילו. ובההיא דפרק חלקן הניל:

ד) וראיתי להקלות החובן סימן שפ"ב שהביא ראי' דעשה אחר שליחותו לא מהני. מהא דאמרין פרק התקבל באמר לבעים כתבו ואמרו לשופר כתבו דלא מהני משום דמילי לא מימסרי לשליח. ואי אחר יוכל לעשות שליחותו אחרי לא מהני. ובאמת לפי טענות דעמי מהפס אינה ראי' דודאי בדבר כסתמא הוא חוב גמור כמו לגרש אשתו אומר אני שמא חזר אחר כך. ודוקא בשליחית גמור בעינן חזרה בעירוש. מה שאין כן באמר דרק משום זכ"י גילוי דעת אחינן עלה ובההיא דירושלמי דהגע עמך שלוחת להגרש אני אומר שמא חזרה בה. גם מה שדחה משום דבעינן שמיעת קילו. אמת הוא לדעת הרמב"ן. ומה שדחה בעלמו דחייבו אינו כלום טיין שם:

ה) אך העיקר מה שגראה לי, דבגט אפילו באופן שאיט חוב גמור אין אחר יכול לעשות שליחותו מעטס זכ"י אפילו לשאר פוסקים דבגט מהני שליחות שלא בפניו, דהנה הרב המגיד בברק ד' מהלכות זכ"י בשם הרמב"ן דמהא מוכח דבי אמרין זכ"י לארס שלא בפניו הוא בשנתרנה כשמעט. אבל לא נתרנה כששמע לא. וכן מובאר בכל הפוסקים. ויש לספק בדברים אלו אם העטס משום כשמיחה אגלמי מילתא דלא זכות הוא לדירי. או הטעם דאפילו הוא זכות לא מהני אלא בשנתרנה ולא כשמיחה. ויש להוכיח כפי' השני מהא דכתב הר"ן. בפרק השולח בעינן פרוכבול דהמלוה מוכה לו קרקע כל שהוא. דמהא מוכח דבכל חירי דזכות אין משניחין כמה שיחשך ממנו חוב וזכור קיימא לן דיכול לומר לא בעינא לזכ"י. עיין שם והנה יכול לומר לא בעינא. ואף דאין הוכחה שבעמיה ה"י חוב או. דפכשו אחר לא בעינא הוא משום פרוכבול. אבל נוף הקני' בעמיה זכות ה"י. ואף שמתוך אחר כך מר לא אירחא לו דהא. אלא ודאי הוויית רחמינו

לעלות. ולפי זה לכאורה אך מליט ידית ורגליט במליות ראי'. דבשטה שאל חיוב ראי' היינו כתב שוב אטם הוא. דאז אינו יכול לעלות. ובה חילק רב אחי דמי שיש לו קרקע חיבק שמולה מציתו ומניח קרקעו על כשמו של הקב"ה ומשליך קרקעו מעד ושלה. חיבק המטה מחללה. שכן משמעות העורה דולא יתמוד איש את ארבע בעלותך. ש"ך מקרקעו לירושלים ולא יתיירא. אס כן המטה משעה שהליך מקרקעו. וכיון שהמטה גם קודם החג חל עליו החיוב מאז הוהה כמטה שהגיע זמנה ומחויב לעלות. אבל מי שאין לו קרקע אף שיש לו שאר דברים מטלטלין יכול ליטלם עמו. ואס יטלם עמו. לא עשה מטה או. ואס כן אין או עליו חיוב מטה. שהרי מותר ליקח אותה עמו ולא נעשה או מטה. וכיון שאין חיוב עליו. שוב אינו מחויב לעלות כלל. ועל כן לא נשנה פסור זה בריש חגיגה. דשם לא נשנה רק אותם שאפילו הם בירושלים אין מחויבין לעלות. ועל כן עבדים משומרים בכלל החיוב אף שזמן שהיוכל טהג אין להם קרקע. אלא דמכל מקום כשהם בירושלים כתבו הם מחויבים בראי':

יז) ואף שפירשו מדוקדק בלשון ר' אחי. עדיין לא קבעתי בזה מסמרות. לפי שכתובות. ריש חגיגה לא משמע כן. דחשבו מי שאין לו קרקע כהדי מקחן וטורס. ועוד דלפי דברינו גם משום שמחה אינו מחויב לעלות מי שאין לו קרקע. ולא משמע כן בתיבנות ראש השנה (דף ו'): דיבור המהחיל הא ליהא בראי'. ועוד בירושלמי דפ"הא בחשנה דקרקע כל שהוא חיובת בכורים. איחא שם מי שאין לו קרקע פסור מן הראי'. על כן עוד הפי' מופסקת אגלי'.

דברי הדושים הק' אברהם.

סימן שלו.

ב"ה יום ועשיק נשא.

שום לכבוד הרב מו"ה שלמה נ"י האבד"ק וואלבראם.

א) מכתבו אחמול הגיעני וגחוק עשה לנו לשאל אחר שבועות שאלה מפסח. ואולם לאשר אני מכירי מאז אחרתי להשיבו. תוכן שאלתי במומר שהורגל בכל שנה למכור חמלו ליהודי והיהודי לנכרי. ובשנה הו"ה בנתחקים וכחז לאשתו הנו"י שתמכור ליהודי הניל ותחזיק על שמו. והתחכם כבוד תורתו לכתיב בעלמו שטר מכירה לנכרי ונדחה לו דחשיב כאילו הורשה ליהודי למכור לנכרי. וזו סברא רשועה וקלושה בעלמיה. ובעת גם כבוד תורתו דע זה. יבסוף מכהבו כתב דגם זכ"י לא הוי כיון שהוא מומר ואיבור כל יראה כמה נחשב אגלו. והחמץ יוכל למכור לאחר הפסח לנכרים. אלה דברי כבוד תורתו. ובמה דסיים אפחה:

ב) לפי טעיות דעמי נראה דחשיב זכ"י אחר שגילה דעת שרולה במכירה. וכעירובין פרק חלון (דף פ"א): נותן אדם משה לחנוני ולנתחום כדי שיזכה לו עירוב וחכמים אומרים לא זכו לו משותפו. וכחז הראש ז"ל והתוספות כתב דאפילו זכיה לו על ידי אחר אינו עירוב כיון שהנתן נתחין לחנוני מי החנוני חיר ורל חריות ונעשה חנוני שלא

Genak, Menahem Dov ben Hayim
Yitzhak

22

ספר

גן שושנים

כולל חידושים והערות
על עניני ק"ש, תפלה, והמועדים,
וקונטרס בעניני חגיגה

וקונטרס

שושנת העמקים

כולל חידושים והערות
על ענינים שונים בש"ס

מאת

מנחם דוב גנק (גנחובסקי)
בן לאאמור"ר ר' חיים יצחק ז"ל

יר"ל בירושלים עיה"ק תובב"א
חודש ניסן חשנ"ב לפ"ק

חלק א

והנה אי דין תשלומין לא היה דין חג לענין תשלומי קרבן א"א היה שיהי"ה א שיהיה אסור בעשיית מלאכה ורק מטעם דתשלומין הוי חלות שם ביום היה אפשר לומר שיהיה אסור בעשיית מלאכה, כיון דהוי יו"ט לענין תשלומין ה"א דהה"נ דאסור במלאכה.

והנה עיין בחק יעקב ר"ס תע"ג שפסק שאם לא בירך שהחיינו בחג השבועות מברך כך כל שבעה וכן הביא שם הבאר היטב להלכה. ומוכח מזה דתשלומין ז' הוי חלות שם ביום דאל"כ פשוט שלא היה יכול לברך שהחיינו אח"כ. ועדיין דבריו צריכים תלמוד.

ועיין בראבי"ה לחגיגה (דף תצ"ד) שכתב וז"ל ושמעתי דלא נהג א"מ ליפול על פניו בתחינה עד שבעה ימים אחר עצרת ומהאי טעמא הואיל ואסורין בהספד ותענית. (ועיין בזה בספר מועדים וזמנים סי' שי"ג) ומשיטת הראבי"ה מוכח גם דתשלומין דעצרת אינו רק דין מסוים דתשלומין אלא דהוי חלות שם ביום. דלענין קרבן הוי עצרת.

והנה כמה שכתבנו דדין תשלומין דעצרת הוי חלות שם ביום, הרי מת לו מת בתוך שבעה דתשלומין נוהג אבלות, וגם עצרת כפ"ע עולה לשבעה וגם הימים אחר עצרת עולין למנין ואינו כפסח, שהרי אפי' דהוי חלות שם ביום הרי אין בו מצות שמחה, והמבטל אבלות אינו

אלא עצרת עצמה אלא דכרדי שיבטל אבלות צריך להיות חג של שבעה ימים וכיון דיש לו תשלומין שבעה נחשב כחג דשבעה ימים, אבל המבטל אבלות הוא יום העצרת עצמו, אבל ימי התשלומין בפ"ע אינם כלום בלי צירוף לעצרת וז"פ.

והנה עיין בתוס' ד"ה תשלומין זה לזה (דף ט' ע"א) וז"ל וההיא דלקמן דילפינן תשלומין לחג השבועות מחג המצות כל ז' לא מסתבר למימר תשלומין זה לזה דחול גמור הוא עכ"ל. והנה אי נפרש דלענין תשלומין כל ז' הוי חג היה אפשר לומר דגם עצרת לר"ג הוי תשלומין זה לזה. והנה הר"ח לא כתב דבעצרת ר"א מסכים לר"י דהוי תשלומין דראשון והיה צריך לכתבו ואולי דחולק על התוס' אבל זה אינו מוכח. אבל מהתוס' נראה דסבר דעצרת אינו אלא דין מסוים דתשלומין אבל אינו כלל חלות שם ביום שהרי כתב דהוי חול גמור. [אכל צ"ע שלפי גירסת הב"ח תוס' בד"ה כיון, סבר דלר"א ליכא תשלומין דראשון כלל שלר"א אי היה פשוט כיום ראשון וחיגר ביום שני אינו מביא ולר' יוחנן נסתפק התוס' הרי דלר' אושעיא ליכא דין תשלומין דר"י, ולכן קשה שהרי תוס' כאן סבר דאף לר"א תשלומין דעצרת הוי תשלומין דראשון הרי דר"א בא להוסיף על ר"י אבל ודאי מסכים גם לדינו דר"י דהוי גם תשלומין דראשון ודוחק לומר דרק לענין עצרת הוי תשלומין דראשון, וצ"ע].

סימן נה

כל אדם שאין לו קרקע אינו עולה לרגל

מזיקתה תרנגולתך מנקרת כאשפה ואין חולדה מזיקתה והלא דברים ק"ו ומה אלו שדרכן לזוק אינן ניזוקין בני אדם שאין דרכן לזוק על אחת כמה וכמה, אין לי אלא בהליכה בחזרה מנין ת"ל ופניית בבקר והלכת לאהליך מלמד שתלך

בגמ' פסחים דף ח: א"ר אלעזר שלוחי מצוה אינן ניזוקין לא בהליכתן ולא בחזירתן, כמאן כי האי תנא דתניא איסי בן יהודה אומר כלפי שאמרה תורה ולא יחמוד איש את ארצך מלמד שתהא פרתך רועה באפר ואין חיה

ותמצא אהלך בשלוח בהליכה למה לי לכו אדם שיש לו קרקע אין עולה לרגל. א"ר יצחק מפני מה אין פ' שלא יהו עולי רגלים אלא לאכול פירות נמצאת עליה שלא דוסתאי בר' ינאי מ בירושלים כדי שלא אלמלא לא עלינו א דינו ונמצאת עליה.

והרמב"ם השמיט לו קרקע פטור מעל (פ"ב ה"א מהל' חגיגה השמיטו כיון שאין

והנה התוס' בפ' כתבו וז"ל, ורבי יהו לרגל י"ל שלא היה יכול להלך ברגליו ד א"נ נציבין חו"ל הי ריש הל' ק"פ כתב ל ידעתי הא היכא רנ וכגמ' לא פטור זקן לאכול כזית ולא ידעו ילפינן פסח מראיה נשים פטורות מראיה דהני דוקא דכתבו ז ידעתי מנא להו. עוד נציבין חו"ל היא, ול' חו"ל דאי לפוטרו מפ' ט"ו מיל פטור ואי ט' לגמרי אף מפסח ט איתיה, ואף במצות למי שדר בחו"ל, מתחלתה עד סופה :

ותמצא אהלך בשלום, וכי מאחר דאפי' בחזירה בהליכה למה לי לכודי' אמי דאמר ר' אמי כל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל ושאיין לו קרקע אין עולה לרגל. א"ר אבין בר רב אדא אמר ר' יצחק מפני מה אין פירות גינוסר בירושלים כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לאכול פירות גינוסר בירושלים דיינו נמצאת עלייה שלא לשמה. כיוצא בו אמר ר' דוסתאי בר' ינאי מפני מה אין חמי טבריא בירושלים כדי שלא יהו עולי רגלים אומרים אלמלא לא עלינו אלא לרחוץ בחמי טבריא דיינו ונמצאת עליה שלא לשמה.

והרמב"ם השמיט דינו דר' אמי דמי שאין לו קרקע פטור מעליה לרגל. ובמשנה למלך (פ"ב ה"א מהל' חגיגה) תמה על הרמב"ם למה השמיטו כיון שאין חולק עליו.

והנה התוס' בפסחים דף ג' ד"ה מאליה כתבו וז"ל. ורבי יהודה בן בתירא שלא עלה לרגל י"ל שלא היה לו קרקע או זקן היה ואינו יכול להלך ברגליו דפטור מפסח כמו מראה א"נ נציבין חו"ל היא עכ"ל. ובמשנה למלך ריש הל' ק"פ כתב לחמוה על התוס' וז"ל ולא ידעתי הא היכא רמיזא דהני פטירי מפסח ובגמ' לא פטרו זקן מפסח אלא כשאינו יכול לאכול כזית ולא ידעתי אי אליבא דתוס' לגמרי ילפינן פסח מראה אלא דזה לא יתכן דהא נשים פטורות מראה וחייבים בפסח, ואם נאמר דהני דוקא דכתבו התוס' ילפינן מראה לא ידעתי מנא להו. עוד ראיתי לחוס' שכתבו א"נ נציבין חו"ל היא, ולא ידעתי מה הועיל היותו חו"ל דאי לפוטרו מפסח ראשון כל שהיה רחוק ט"ו מיל פטור ואי ס"ל דמי שדר בחו"ל פטור לגמרי אף מפסח שני זה לא ידעתי היכא איתיה, ואף במצות ראייה לא ראיתי שיפטרו למי שדר בחו"ל. סוף דבר שדברי התוס' מחלחה עד סופה צריכים אצלי תלמוד.

→ והנה נל"פ בדין דמי שאין לו קרקע אינו עולה לרגל, דאין זה פטור בפ"ע וכגון אילם או אשה או סומא אלא דדין דחייב לעלות לרגל חלוי כמי שיש לו קרקע הוא דין בעצם העלייה, דמהקרא דלא יחמוד איש את ארצו נלמד גם דין דשלוחי מצוה אינן ניוזקין וכדמבואר בגמ'. דמצות עלייה לרגל הוא לעזוב ביתו לעלות לירושלים ושיהא לו הכטחון בה' שלא יזוק ביתו וכל רכושו לא יזיקו וזה מעצם מצות עליה לרגל שמראה הכטחון בה' שעוזב ביתו בלא שמירה ורק דבוטח בה', שה' ישמור ביתו וכל אשר לו, ולכן פטרה התורה למי שאין לו קרקע דכיון דאין עוזב ביתו וקרקעו לעלות לרגל אינו חייב בעליה. ולכן צירפה הסוגיא מה דאין פירות גינוסר בירושלים וגם מפני מה אין חמי טבריא בירושלים כדי שלא יאמרו עולי רגלים אלמלא לא עלינו אלא לאכול פירות גינוסר או לרחוץ בחמי טבריא דיינו ונמצאת עליה שלא לשמה, דבעינן שיהא עליה לשמה וזה נלמד מדין ארצו דרק מי שיש לו קרקע חייב לעלות.

→ והנה כמה שכתבו התוס' להשוות מי שפטור מראה למי שפטור מק"פ, נראה דאין זה גזירת הכתוב שהפטור מראה פטור מק"פ דז"א וכדהוכיח המשנה למלך שהרי אשה חייבת בק"פ ופטורה מראה אלא דסברת התוס' דבעד חיוב ק"פ בעינן הבאת מקום וביאה למקדש ואלו הפטורין בראה שהם פטורים בעצם העליה דהגברא מופקע מעליה לרגל גם פטורין מחיוב לעלות להביא ק"פ.

והנה מה דאשה פטורה מעליה לרגל אין זה פטור בעצם המעשה עליה אלא דפטורה דהוי מצות עשה שהזמן גרמא או דפטורה גם מגזה"כ דזכורך וזה דין פרטי הנוגע לראיה ואינו נלמד לק"פ, אבל זקן שאינו יכול להלך נאמר בעצם המעשה עליה וזכה סברי התוס'.

דפטור גם מק"פ דק"פ גם בעי עליה והבאת מקום. ובאמת צ"ע מנ"ל להתוס' להשוות קרבן פסח למצות עליה. דמאי שנא משאר חיוכי קרבן חטאת ואשם שאינו תלוי בהבאת מקום. ואפשר דלמד תוס' דקרבן פסח שאני ממה דפטרה התורה מי שהוא בדרך רחוקה הרי דיש מצוה לכוא למקדש.

והנה לפי מה שכתבנו דמי שאין לו קרקע פטור מעליה לרגל אין זה פטור גברא בפ"ע וכמו אשה או אילם שפטור מראיה אלא דהוי דין הנאמר בעצם העליה דצריך שיהא לו קרקע בכדי שיעלה לירושלים לשמה ובוטח בה' דכל מה שעוזב לא יזוק וה' ישמור ביתו ורכושו. וכיון דהוי דין בעצם העליה סברי התוס' דנאמר גם לענין ק"פ.

והנה כמה שכתבו התוס' דבחו"ל פטור מעליה לרגל וגם מק"פ יסודו הוא כעין דין בכור בהמה בחו"ל שהסביר הגר"ח דזהו משום דאין חובת הבאת מקום מחו"ל ולכן נלמד גם מע"ש ונט"ר מבכור להרמב"ם (פ"א ממע"ש הי"ד) כיון דטעונים הבאת מקום ולכן אין מע"ש מסוריא דאף דמדרכנן יש לו קדושת א"י אבל לענין דין הבאת מקום חשיב סוריא חו"ל ולכן אין דין מע"ש נוגע שם (עיי' בחי' רבינו חיים הלוי). ואפשר דכיון דאין מצות הבאת מקום מחו"ל סברי התוס' דק"פ בעי גם דין הבאת מקום ועליה ולכן בחו"ל פטור אף מק"פ וגם אין חייב לעלות לירושלים מחו"ל וכמו שאין מצות הבאת מקום מחו"ל.

והנה כמה שהשמיט הרמב"ם דין דמי שאין לו קרקע אינו עולה. ראיתי שבתורה חמימה כתב להרץ משום דכיון דהגאונים כתבו דיש לכל אחד ד' אמות בא"י ממילא יש לכל אחד קרקע בארץ ולכן לא הביאו הרמב"ם. והנה לפי מה שכתבנו בדין דבעי קרקע כדי לעלות לרגל דהוי דין בעליה לשמה ושיהא

בוטח בה' ועוזב רכושו כדי לעלות. פשוט דע"י ד' אמות שיש לכל אחד לא סגי שיחשב בוטח בה' ועולה לרגל ובמיוחד שד' אמות אלה אינם מיוחדים. דאין זה דין רק שיהא לו קרקע אלא דע"י זה שיש לו קרקע משתנה אופן העליה לרגל. ובאמת כן מדויק מלשון דרב דימי שכפל בלשונו דכל אדם שיש לו קרקע עולה לרגל ושארין לו קרקע אין עולה לרגל שהיה צריך לומר בפשטות דמי שאין לו קרקע פטור מעליה לרגל. אלא דמבואר דאין זה מדין פטור קאתינן עליה אלא דהוא דין כעצם העליה לרגל.

בגמ' חגיגה בעי רשב"ל קטן חיגר לדברי ב"ש וסומא לדברי שניהם מהו. היכי דמי אילימא בחיגר שאינו יכול להתפשט וסומא שאינו יכול להתפתח השתא גדול פטור קטן מיבעיא לא צריכא בחיגר שיכול להתפשט וסומא שיכול להתפתח מאי. אמר אביי כל היכא דגדול מחייב מדאו' קטן נמי מחנינין ליה מדרכנן כל היכא דגדול פטור מדאורייתא מדרכנן קטן נמי פטור. וכן פסק הרמב"ם פ"ב מחגיגה ה"ג כל קטן שיכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית אביו חייב להעלותו ולהראות בו כדי לחנכו במצות שנא' יראה כל זכורך. ואם היה הקטן חיגר או סומא או חרש אפילו באחת אינו חייב לחנכו אע"פ שהוא ראוי לרפואה שאילו היה גדול והוא כך פטור עכ"ל. והנה המדובר בכל קטן וסתם קטן הרי אין לו קרקע וכיון דמי שאין לו קרקע אינו חייב לעלות לרגל א"כ לפי שנפשט האיבעיא הרי א"א שיהא חיוב להנך קטן בעליה לרגל. ומכאן למד הרמב"ם דהגמרא בחגיגה חולק על דינו דרב אמי. ולא כעין שיהא לאדם קרקע כדי שיהא חייב לעלות. וכיון שפסק הרמב"ם כאכ"י השמיט דינו דרב אמי דלמד דהוא מחלוקת הסוגיות ופסק כאכ"י כנגד רב אמי. ומיושב היטב למה השמיט הרמב"ם דינו דרב אמי.

L

תבואה ופירות פטורין מתרומות ונ כפ"ו מהל' מח"ע ה' משום הפקר. דכל נ וכבר נתבאר שהפקר השמיטה כולה הפקו מעשרות כלל לא רז עכ"ל. רש"י ותוס' כו תרו"מ בשנת השמי האכל חית השדה מן אף פירות שביעית או להרמב"ם וכן לרש"י האוכל. שחל עליו

בהדין הפקר שי גדולי האחרונים א "אפקעחא דמלכא" להפקירם ובלא הפ הבית יוסף (בשורת) דאין פירות שביעית הפקירם בעליהם ול שאין עליו חיוב ונ הפקר ולכן אם אד חייבין הן בתרו"מ (בשורת מהרי"ט ס מאליהן הן מופקרין שגדל הוא הפקר ון היטב בדברי המהרי" אחר לפטור תרו"מ דהפירות פטורין מ השמיטה אינה מח ויסד זה על פי דרשו אף שנת השביעית שנת המעשר שנה נ השביעית שאינה חי הספרי פטור תרו"מ

שיל"ת

ספר

תורת משה

על התורה

השלם והמפואר

שמות

מרבנו משה סופר זצוק"ל

בעל שו"ת וחי'דושי "חתם סופר"

יוצא לאור במהדורה חדשה מושלמת ומפוארת

על ידי מכון להוצאת ספרים וחקר כתבי יד

ע"ש החתם סופר ז"ל

עיר"ק ירושלים תובכ"א

מהדורת נוסענצווייג

תורה פל"ד כד - כה משה תרה

ותסבול הארץ אותם כאשר קאה הגוי אשר לפנינו (לשה"כ ויקרא יח כח), וכאשר פגעו אריות בכותים (מלכים-ב יז כה), וגם עתה ושממו עליה אויביכם קנז (ויקרא כו לב). ובמה יודע להם זה, בעלות כל ישראל לעיר אחד ולא אמרו צר לי המקום (אבות פ"ה מ"ה), אם כן לאיזה צורך הוריש את ז' עמים הלא די לישראל בעיר אחד אפילו יהיו בני ישראל אלף פעמים פעמים ככה קנז, ומאי טעמא הוריש גוים, על כרחך לא לצורך ישראל, אלא שהארץ לא סבלו אותם, ואם כן לא יחמוד איש את ארצך, והיינו כי אוריש גוים והרחבתי את גבולך שבעיר אחת יעלו כל ישראל, וע"כ ההורשה היתה שהארץ לא תסבול אותם אם כן ממילא ולא יחמוד איש וגו'.

ולכאורה יש ראייה מעולת ראייה דעיקר מצותה ביום טוב הראשון (רמב"ם הל' תגיגה פ"א ה"ד) ואפילו הכי לא דחי שבת מפני שיש לה תשלומין (שם ה"ח), ואם כן הכא נמי אי נקצר שלא כמצותו כשר לא לידחי שבת. ולפי"ז פירושו של הפסוק ששת ימים תעבוד לא קאי על מלאכת חול, אך על עבודת המקדש שכתוב למעלה ולא יראו פני ריקם שצריכים להביא עולת ראייה, על זה אמר הכתוב ששת ימים תעבוד עבודת הקרבן וביום השביעי תשבות מעבודה זו, שעולת ראייה לא דחי שבת, ואפשר שעל ידי כן תאמר שקצירת עומר גם כן לא דחי שבת, לכן כתיב בחריש ובקציר תשבות מה חרישה רשות וכו' יצא קצירת עומר שהוא מצוה דוחה שבת, או מפני שנקצר שלא כמצותו פסול, או כאידך תנא דחביבה מצוה בשעתה קנז.

→ ישראל כל השנה יושבים בארצם וביום מתעלים ועולים לביתם וקנז אבל הגוים גם כן לא יחמוד איש את ארצך

וְלֹא יִחְמַד אִישׁ אֶת אֶרְצְךָ בְּעֵלְתָּךְ לְרֵאוֹת וְגו': לֹא תִשְׁחַט עַל חֶמְצֵךְ דָּם וְזָבַח וְלֹא יֵלֵךְ לִבְקֹר וְזָבַח חַג הַפֶּסַח. (לד כד-כה) הנה לא אמר לא יעלה איש על ארצך, אלא לא יחמוד חמדה בלב קנז לא יעלה על לבם כלל להיותם אינם כדאים ליכנס לפנים ממדריגתם, על דרך דכתיב לעתיד לבוא (ישעיה נב א) לא יבוא בך ערל וטמא קנז, והנה אין כל השנה כדאי

כי אוריש גוים מפניך והרחבתי את גבולך וְלֹא יִחְמַד אִישׁ אֶת אֶרְצְךָ בְּעֵלְתָּךְ לְרֵאוֹת אֶת פְּנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה. (לד כד) י"ל מסתמא לא יחמדו ארצנו, לו ישכילו כי קאה את הגוים ולא

החמתי את כל ימי שנתו כל דא בחושלים אפי' אוריש ש"ס וע"כ הארץ תקיא שש וממילא יחמוד איש את ארצך

המו שכתוב רברים ה יג). טלקא דעתך אי דחי שבת מדדחי שבת מצותו פסול, רבי שמעון עתה, וראיה דדחו שבת ליה אע"ג ציון דדיעבד בתוס' ד"ה מיד דכתיב בת חכם צבי

ה בר בר חנה שהלך לטמ... הרי שבדעתו י' און דידעין אפילו בצינעא ה גם בדטעות י"ת (פ"א מ"ד): קציר העומר". חלקו רבי ורבי סבר פסולה, שמעון בשיטת ה לו לעשותה מצוה (ודוחה י"ב שבת, אלא הוא (בתמיה י"ב לא דחיא מצוה בשעתה ע"כ כל מלאכה זמן קבוע)". דתמיד דכתיב יעו'.

קנז. אולם אינו כעולת ראייה שאינה דוחה שבת אפילו שיעקר מצותה ביום טוב בראשון משום יש לה תשלומין, אבל כאן הו' שלא כמצותה וכשר בדיעבד. נדפס גם בדטעות ח"ד שסח ד"ה ופטר מהדו"ק רס"ח ד' קנז. לשה"כ "והשמתני אני את הארץ ושממו עליה אויביכם הישבים בה". פירש רש"י: "זו מזה טובה לישראל שלא ימצאו האויבים נחת רוח בארצם, שתהא שוממה מיושביה". קנז. שהרי הוא בדרך נס. קנז. כן הוא בספרי (עקב נב): "ולא יחמד איש את ארצך בעלותך לראות, אם בעינו אינה חומדה כיצד הוא בא ליטול נכסים ובהמה". קנז. בעה"ת (ח"ג ע"א פה ד"ה א"ן): "מבואר נגלה שתהיה קדושת ירושלים שלעתידי הרבה יותר מזה שהרי אמרו

שיעלו כל ישראל כחומה (ראה יומא ט ע"ב) בכנופיא לבית המקדש אלא כל אחד ישב במקומו אשר עלה גורל נחלתו, וכיום הקודש ג' רגלים בשנה אז עולין למדרגה יותר מעולה לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו (מלשה"כ תהלים כו ד), והוה סלקא דעתך אמינא כי גם הגוים יעלו בהדרגה ויזכו על כל פנים לעלות לתוך המדינה ויחמדו בלבם את ארצם של ישראל, קמשמע לן ולא יחמוד כי הם לא יעלו חוץ למדריגתם של כל השנה.

ואמר באותו הענין גם כן שלא לבלבל המדרגות, אמר לא תשחט וגו', כי מדרגת קדושת קרבן פסח מתחיל מזמן השבתת חמץ והולך ואור עד נכון היום ^{קנט} א' דפסח כאשר כתבתי במקום אחר ^{קנה} בשם מורי הגאון הפלאה ז"ל, ועל כן אמר שלא יקדים לזבוח הפסח קודם זמנו על החמץ, ולא לאחרו עד בוקר, והיינו ולא ילין אלא הכל יעשה יפה בעתו ובמקומו ^{קנט}.

ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלקיך לא תבשל גדי בחלב אמו.
(לד כו)

ראשית בכורי אדמתך תביא וגו' כדי שפא יתיר ביהמ"ק באש ויהיה כגדי המבושל בחלב אמו שנביא דפרנסתו

הענין שלא להתאכזר לבשל הגדי באותו דבר עצמו שנברא לפרנסתו ולקיומו היינו חלב אמו, ואיך נבשל בהחלב הזה את הבשר. והנה בעונותינו הרבים בחרבן בית המקדש ממרום שלח אש (איכה א יג), שהוא בעצמו הדבר שנברא לקיים המקדש אש משמים על המזבח, כדכתיב (ויקרא ט כד) ותצא אש מלפני ה' וכו' וירא כל העם וירונו ויפלו על פניהם, וכבוד ה' מלא את המשכן ^{קס} (שמות מ לה), וכמראה אש לילה (במדבר ט טז), ונהפך ר"ל ממרום שלח אש והיינו ממש כמו בישול בשר בחלב, על כן ראשית בכורי אדמתך, תביא בית ה' אלקיך ולא תבשל גדי בחלב אמו ^{קסא}, ומשום הכי ר"ת ב'יכורי א'דמתך ת'ביא ב'ית י' א'לקיך ל'א ת'בשל ג'די ב'חלב א'מו, הוא ר"ת גימטריא תתנ"ב, כמו מנין שישבו בארץ ישראל ימי בית ראשון כמו ונושנתם (גיטין פח ע"א).

ויאמר ה' אל משה כתב לך את הדברים האלה כי על פי הדברים האלה פרתיו אתה פרת וגו'.
(לד כו)

כתב לך את הדברים האלה ואין להפסד ואין להפסד לנו לכתוב אבל לא שם (גיטין) כתב דברים אלה אתו

הז"ל ובנא בהרא עה ע"ב) שאין עולין לה אלא המזומנין לה, וקרא כתיב לא יוסיף יבוא בך עוד ערל וטמא, ומי יהיה המעכבם מלכנס הלא לא מצינו שיהיה שם להט החרב המתהפכת אלא על כרחך עוצם קדושת הארץ היא בעצמה לא תניח לעבור שם את שאינו ראוי". ^{קנז} ע"פ לשה"כ משלי ד יח. ^{קנה} ל"מ. ^{קנט} עד"ז בסגנון אחר בדרשות (ה"ב לה ד"ה כי מהדו"ק מ"ד ג) באריכות. ^{קס} בהמשך הפרשה (שם פסוק לט) נאמר: "כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם". ^{קסא} ולא תגרום שיבשל בשר בחלב אמו שיחריב אש שלמעלה את בית המקדש כמבואר. (מנן ההתעוררות תשובה).

אמרו הז"ל מסו (ס ע"ב) עם ישראל אלא שנאמר כי על פ אתך ברית ואו משמעות הכתוב מתחיל כתב לך על פי הדברים הא דכריתות ברית הי תורה

ואמרתי ליישב תוס' מדרש (שמות רבה יב) אכתוב לכם נחשבו, שאמר ה רובי תורתי היינו אותם אומות העו שכתב, עיי"ש. ו מן העמים אם ומשפטיו, הלא מוגיד דבריו לי לישראל, לא [ענ] שראה חכמתו ית ואין הפסד לנו לכתוב אבל לא שם (גיטין) כתב דברים אלה אתו

^{קסב} בגיטין: "כתוב שכתב אי אתה ^{קסג} נדפס גם כדו